

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, (2024), 1 (1), 16-29.
The Journal of Thematic Research in Educational Sciences, (2024), 1 (1), 16-29.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Çevre İçerikli Metinlerin İncelenmesi

Examination of Environmental Texts in Secondary School Turkish Textbooks

Sayfa | 16

Nevin AKKAYA, Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, nevin.akkaya@deu.edu.tr, [0000-0001-7222-4562](mailto:nevin.akkaya@deu.edu.tr)

Devrim Sıla KARA, Öğretim Görevlisi, Uşak Üniversitesi, devrimsila.kara@usak.edu.tr, [0000-0002-9544-9876](mailto:devrimsila.kara@usak.edu.tr)

Hakan ÇIVĞIN, Öğretim Görevlisi, Uşak Üniversitesi, hakan.civgin@usak.edu.tr, [0000-0002-7591-446X](mailto:hakan.civgin@usak.edu.tr)

Geliş tarihi – Received: 13 Kasım 2024
Kabul tarihi - Accepted: 28 Kasım 2024
Yayın tarihi - Published: 16 Aralık 2024

Öz. Çevre kavramı; canlıların yaşamları süresince etkileşimde buldukları ve ilişkilerini sürdürdükleri ortamı ifade etmektedir. Çevre yaşamın sürdürülmesi için oldukça önemli bir kavramsal yapıyı ifade etmektedir. Bu yapı gelişen ve değişen dünya ile çeşitli sorunları barındıran bir değişime uğramıştır. Sanayi devrimi sonrasında çeşitli sorunlarla birlikte ifade edilir hale gelmiştir. Eğitim süreci hayatın önemli bir parçasıdır. Bu süreç hayata ilişkin kavramların doğrudan ele alındığı bir yapıya sahiptir. Çevre de bu alanlardan biridir. Bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çevreye ilişkin metinlerin incelenmesini kapsamaktadır. İncelemede çevreye ilişkin konuları barındıran metinler ele alınmıştır. Metinlerde ve metne ilişkin etkinliklerde çevre kavramına ilişkin konu ve mesajlara yer verilmiştir. Ayrıca metinlere ilişkin görsellerin çevreye ilişkin yapıları dikkate alınmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında 5.sınıf ders kitabında 4 temada 7 metinde, 6.sınıf ders kitabında 6 temada 12 metinde, 7.sınıf ders kitabında 4 temada 11 metinde ve 8.sınıf ders kitabında ise 7 temada 14 metinde çevreye ilişkin konulara yer verildiği görülmüştür. Çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma 2024-2025 eğitim öğretim yılında kullanılan Türkçe ders kitaplarını kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: “Çevre”, “Türkçe eğitimi”, “ortaokul”.

Abstract. Environmental concept; It refers to the environment in which living things interact and maintain their relationships throughout their lives. Environment represents a very important conceptual structure for the maintenance of life. This structure has undergone a change that includes various problems along with the developing and changing world. After the industrial revolution, it began to be expressed with various problems. The educational process is an important part of life. This process has a structure in which concepts related to life are directly addressed. Environment is one of these areas. This study includes the examination of environmental texts in secondary school Turkish textbooks. In the review, texts containing environmental issues were discussed. Topics and messages related to the concept of environment are included in the texts and activities related to the text. In addition, the environmental structures of the visuals related to the texts were taken into account. Considering the findings obtained in the study, environmental issues are included in 7 texts in 4 themes in the 5th grade textbook, in 12 texts in 6 themes in the 6th grade textbook, in 11 texts in 4 themes in the 7th grade textbook, and in 14 texts in 7 themes in the 8th grade textbook. has been seen. Document review method was used in the study. The study covers Turkish textbooks used in the 2024-2025 academic year.

Keywords: “Environment”, “Turkish education”, “secondary school”.

Extended Abstract

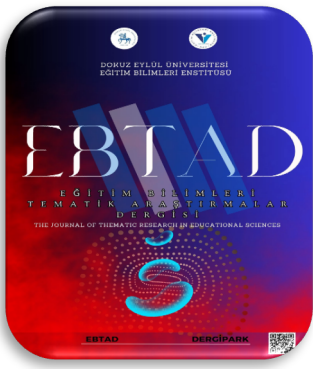
Introduction. The concept of environment refers to the biological, physical, social, economic and cultural environment in which living beings maintain their relationships and interact throughout their lives (Ministry of Environment and Urbanization, 2008, 2013). In addition to this definition made for the concept of environment, it can actually appear as a very broad concept covering every area of life. Every environment where a living being is located can actually be defined as environment.

When viewed today, the concept of environment mostly evokes concepts such as pollution and global warming in people. This negative situation experienced in concepts has emerged with the damages caused by humanity to the environment. These concepts constitute the biggest problem of humanity today. People have realized that they need to live in harmony with the environment and have started to carry out many studies in this direction. An all-out struggle is necessary for the benefits of these studies to emerge to a significant extent. The Covid-19 pandemic has clearly shown humanity that it is a necessity for us to live as individuals who are at peace with and in harmony with the environment.

Turkish lessons are lessons in which language education processes are actively carried out. The effect of the four basic language skills on students' awareness in concrete and abstract terms of education is quite high. Speaking, writing, listening and reading skills will increase the permanence of what is learned because they appeal to more than one sense. In these lessons, students encounter texts on many different topics and themes. These texts allow students to develop perspectives on different topics. One of these topics is environmental education. The inclusion of appropriate texts and activities that can provide environmental education and environmental awareness in Turkish textbooks is very valuable in terms of providing this awareness.

Method. This study aims to examine the environmentally themed or environmentally related texts in 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks and reveal their role in raising environmental awareness. The data for the study were collected from the textbooks used by the Ministry of National Education in the 2024-2025 academic year. The document review method was used in the study. Document review involves the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena targeted for investigation (Yıldırım and Şimşek, 2016). While examining the textbooks in the study, firstly the texts related to the environment were separated. It was taken into consideration whether these texts were directly under the environmental theme. In the second stage, the activities related to these texts were scanned and an attempt was made to reveal in which direction an activity was prepared.

Results and Discussion. When the 5th grade Turkish textbook is examined, it is seen that the environment and environmental issues are addressed in 7 different texts within 4 themes and in the activities of these texts. When the environmental content is examined, it is seen that in addition to being directly in the text, it is aimed to implicitly raise awareness about the environment through activities, visuals and questions.

When the 6th grade Turkish textbook is examined, it is seen that the environment and environmental issues are addressed in 12 different texts or text-related activities within 6 themes. When these texts are examined, it is seen that in addition to including information about the subject in the texts, it is seen that environmental issues are also implicitly addressed through activities and questions. In addition, it is seen that there are various questions related to the subject in the end-of-theme evaluation studies. In addition, it is seen that the 6th grade Turkish textbook includes structures related to the environment, especially in many different free reading texts.

When the 7th grade Turkish textbook is examined, it is seen that the environment and environmental issues are addressed in 11 different texts or text-related activities within 4 themes. When these texts are examined, it is seen that in addition to providing information on the subject in the texts, environmental issues are also implicitly touched upon through activities and questions. In addition, it is seen that there are various questions related to the subject in the end-of-theme evaluation studies in the 6th theme.

When the 8th grade Turkish textbook is examined, it is seen that the environment and environmental issues are touched upon in 14 different texts or text-related activities within 7 themes. When these texts are examined, it is seen that in addition to providing information on the subject in the texts, environmental issues are also implicitly touched upon through activities and questions. In addition, it is seen that there are various questions related to the subject in the end-of-theme evaluation studies.

The environment has a very important place for human life. Providing environmental awareness is also the basis for leaving a more livable world to future generations. This is one of the basic characteristics that make a person human. At this point, Turkish textbooks are important factors in instilling environmental awareness. It is seen that the prepared textbooks successfully serve this purpose. It is very valuable that the updated textbooks are prepared within similar frameworks.

Giriş

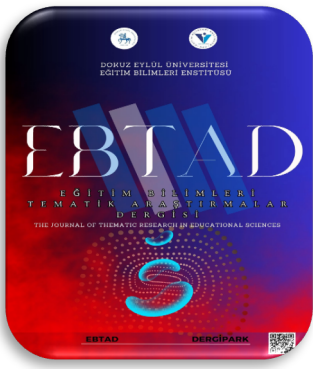
Çevre kavramı; canlıların hayatları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı ifade etmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2008,2013). Çevre kavramı için yapılan bu tanımlamanın yanında aslında hayatın her alanını kapsayan oldukça geniş çaplı bir kavram olarak karşımıza çıkabilmektedir. Canlının bulunduğu her ortam aslında çevre olarak tanımlanabilmektedir.

Çevreyle ilişkili olarak bakanlığın yaptığı tanımdan yola çıkarak insan hayatı için oldukça önemli bir kavram olduğunu söylemek mümkündür. Çevre kavramı özellikle sanayi devrimi sonrasında birçok tesisin ortaya çıkmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Sanayi devrimi birçok alanda çevresel sorunları da beraberinde getirmiştir. Çevre bu dönem itibarıyla sorun, kirlilik, sürdürülebilirlik gibi birçok sözcükle birlikte ele alınmaya başlamıştır. Sanayileşen dünya hızlı bir biçimde kirlenmeye ve çevresel sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüze gelindiğinde ise toplumlar bu sorunların üstesinden gelmek ve sorunları ortadan kaldırmak için çözüm önerileri geliştirme yoluna gitmişlerdir. Çünkü toplumların devamlılığını sağlamanın ve gelişmeyi sürdürmenin en temel gereksinimi ortaya çıkan sorunların en aza indirilerek yok edilmesinden geçmektedir. Bunu sağlamanın en temel yollarından biri de eğitimidir.

Bugün bakıldığında çevre kavramı insanlarda en çok kirlilik, küresel ısınma gibi kavramları çağrıştırmaktadır. Kavramlarda yaşanan bu olumsuz durum insanoğlunun çevreye verdiği zararlarla ortaya çıkmıştır. Günümüzde insanlığın en büyük sorununu da bu kavramlar oluşturmaktadır. İnsanlar çevreye uyumlu yaşamaları gerektiğinin farkına varmış ve bu doğrultuda birçok çalışma yapmaya başlamıştır. Bu çalışmaların faydalarının önemli ölçülerde ortaya çıkabilmesi için topyekûn bir mücadele gereklidir. Covid-19 salgını insanlığa çevre ile barışık ve çevreye uyumlu bireyler olarak yaşamamızın bir gereklilik olduğunu açık bir biçimde göstermiştir.

Gelecek nesiller için yaşanabilir bir dünya bırakmak oldukça önemlidir. İnsan nüfusu her geçen gün hızla artmakta ve kaynakların doğru bir biçimde kullanılmaması durumunda gelecek nesillerin yaşayacağı dünya sınırlı kaynaklarla ve oldukça zor bir hayat yaşamaları kaçınılmazdır. Günümüz dünyasında birçok bölgede savaşlar meydana gelmektedir. Bu savaşların farklı nedenleri vardır. Bunların en önemlisini günümüzde siyasi nedenler oluşturmaktadır. Gelecekte ise ortaya çıkması muhtemel savaşların doğal kaynakların kullanımı ile ilgili olması muhtemeldir. Bu kaynaklardan en önemlisi ise sudur. Dünya yüzeyinin 3/2'si sularla kaplı olmasına rağmen tatlı su oranı yalnızca bu suyun %2,5'u kadardır. Bu nedenle su kaynaklarının doğru bir biçimde kullanılması oldukça önemlidir. Özellikle günümüzde bile milyonlarca insanın temiz suya erişiminin olmaması oldukça büyük bir sorundur. Bu sorunun en aza indirilmesi gelecek nesillerin temiz suya erişiminin dengeli bir biçimde sağlanması oldukça önemlidir.

Geleceğin inşası için günümüzde ele alınması gereken bu sorunların çözümünün temelinde eğitim yatmaktadır. Çevre eğitiminin temel amacı; bireyleri ve toplumları çevre konusunda bilinçlendirmek, bu konuda yeterli bilgi ve beceri kazandırmak, olumlu yönde kalıcı tutum ve davranışlar sergileyebilmelerine yardımcı olmak ve en önemlisi etkin katılımlarını sağlamak biçiminde ortaya konulabilir (Çolakoğlu, 2010). Çevre eğitimi için öncelikle sağlam bir çevre bilinci Akkaya, N., Kara, D. S. ve Çıvğın, H. (2024). Ortaokul ders kitaplarında çevre içerikli metinlerin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, 1(1), 16-29.*

Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, (2024), 1 (1), 16-29.
The Journal of Thematic Research in Educational Sciences, (2024), 1 (1), 16-29.
Araştırma Makalesi / Research Paper

oluşturulmalıdır. Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar öğrencilerin çevre bilinci düzeylerinin yeterli düzeyde olmadığını göstermektedir (Erten,2004). Bu durumun ortadan kaldırılmasına yönelik olarak MEB (2006) tarafından hazırlanan programda farklı temalar içerisinde çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik metinlere yer verildiği görülmektedir. Yine MEB (2019) güncel eğitim programında da konuya ilişkin bazı düzeylerde doğrudan temalar olduğu bazı düzeylerde ise farklı temaların altında çevre bilinci kazandırmaya yönelik metinler ve etkinliklere yer verildiği görülmektedir.

Çevre bilinci okulöncesi dönem itibarıyla öğrencilere kazandırılması gereken bir süreçtir. Bu süreç kademeli olarak ve öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyleri göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Çevre bilinci MEB tarafından birçok dersin içeriğinde kendine yer bulmaktadır. Türkçe dersleri de bunlardan biridir. Ortaokul düzeyinde çevreye ilişkin birçok kavramın öğrenciler tarafından daha somut bir biçimde anlaşılması mümkün olabilmektedir. Bu nedenle çevre bilinci kazandırmaya yönelik metinlerin ortaokul ders kitaplarında yer bulması bu bilincin kazandırılması açısından oldukça değerlidir. Soyut kavramları daha açık bir biçimde anlayabilmeleri de ortaokul çağındaki öğrencilerin bu bilinci kazanmak için hazır bulunuşluklarının yeterli düzeyde olduğunu bizlere göstermektedir.

Türkçe dersleri dil eğitim süreçlerinin aktif bir biçimde yürütüldüğü derslerdir. Dört temel dil becerisinin eğitimin somut ve soyut anlamda öğrencilerin bilinçlenmesi üzerinde etkisi oldukça fazladır. Konuşma, yazma dinleme ve okuma becerileri birden fazla duyuya hitap ettiği için öğrenilenlerin kalıcılığını arttıracaktır. Bu derslerde öğrenciler birçok farklı konu ve temada metinlerle karşılaşmaktadır. Bu metinler öğrencilerin farklı konulara ilişkin bakış açıları geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Bu konulardan biriside çevre eğitimidir. Çevre eğitimi ve çevre bilinci kazandırılabilir uygun metin ve etkinliklerin Türkçe ders kitaplarında yer alması bu bilincin kazandırılması açısından oldukça değerlidir.

MEB tarafından öğrencilere kazandırılması gereken belli başlı kök değerler belirlenmiştir. Bu değerler öğrencinin günlük yaşamlarında hayatlarına yön vermeyi ve sorumluluk sahibi, başarılı bireyler olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. İrade/özdenetim, sorumluluk, saygı ve vatanseverlik şeklinde belirlenmiş olan değerler öğrencilerin çevreye karşı tutumlarının olumlu biçimde değiştirilmesinde kullanılabilir değerlerdir. Bu değerlerin kazandırılması öğrencinin çevre bilinci kazanması konusunda da destekleyici olacaktır. Örneğin irade/özdenetim değerine sahip bireylerin çevreye yönelik yanlış tutumlarını kendilerinin belirleyerek bu tutumları olumlu şekilde pekiştirmelerine olanak sağlayacaktır. Ya da sorumluluk değerine sahip öğrencinin çevreye yönelik olarak kendi sorumluluklarının bilincinde bireyler olmalarını beklemek mümkündür. Saygı değerine sahip bireyin çevreye de saygı duymasını beklemek ya da vatanseverlik kavramının çevre ile doğrudan ilişkili olduğunu kavramalarını beklemek olası durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kazandırılmak istenilen kök değerler, öğrencilerde çevre için doğru tutum ve davranışların devamlılığı sağlayacak olup yapılan uygulamalarla bu bilincin yerleştirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çevreye ilişkin metinlerin tespit edilmesini ve bu tespit edilen metinlerin öğrencilerin çevre bilinci kazanma süreçlerinde etkili bir

biçimde nasıl yararlanılabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca Türkçe derslerinin de farklı derslerde olduğu (fen bilgisi, sosyal bilgiler vb.) gibi çevre bilinci kazandırmada oldukça önemli bir yere sahip olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır.

Yöntem

Sayfa | 22

Bu çalışmada 5,6,7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan çevre temalı ya da çevre ile ilişkili metinlerin incelenerek çevre bilinci kazandırmadaki rolünün ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri 2024-2025 eğitim öğretim yılında MEB tarafından kullanılan ders kitaplarından toplanmıştır. Çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışmada ders kitapları incelenirken öncelikle çevreye ilişkin metinler ayrılmıştır. Bu metinlerin doğrudan çevre teması altında yer alıp almadığı göz önünde bulundurulmuştur.

Bulgular

Ders kitapları her sınıf düzeyi için ayrı ayrı incelenerek çevre ile ilişkili metinler tespit edilmiştir. Tespit edilen metinler metnin başlığı, teması, çevreyle ilgili konular, verilen mesaj ve sayfa numarası şeklinde kategorize edilmiştir.

Tablo 1.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Çevre İle İlişkili Metinler

Metnin Başlığı	Teması	Çevreyle İlgili Konular	Verilen Mesaj	Sayfa No
Bir İp Bul, Oyuna Başla	1. Tema Oyun Dünyası	Tasarruf, Temizlik, Saygı,	Görseller ve etkinlikler yolu ile öğrencinin çevreye yönelik olumlu bakış açısı kazanması	44
Öğretmenin Sevinci	1. Tema Oyun Dünyası	Temiz çevre, Ortak yaşam alanlarının korunması	Görseller yoluyla çevre temizliği bilinci aşımak, Etkinlikler yoluyla ortak yaşam alanlarının korunması bilinci	52
Ya İstiklal Ya Ölüm	2. Tema Atatürk'ü Tanımak	Bilinç geliştirme	Savaşın çevreye olan etkisi	88
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	2. Tema Atatürk'ü Tanımak	Temiz bir çevre, Doğayı korumak	Görseller yoluyla temiz bir çevrenin önemi, betimlemeler yoluyla doğayı korumanın önemi	100
Atatürk ve Çiftlik	2. Tema Atatürk'ü Tanımak	Doğayı korumak, Çevreyi korumanın geleceğe etkisi	Hazırlık soruları yardımıyla doğayı korumanın önemi, konuşma etkinliği yardımıyla	120

Akkaya, N., Kara, D. S. ve Çıvğın, H. (2024). Ortaokul ders kitaplarında çevre içerikli metinlerin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, 1(1), 16-29.*

Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, (2024), 1 (1), 16-29.
The Journal of Thematic Research in Educational Sciences, (2024), 1 (1), 16-29.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Sayfa | 23

			çevreyi korumanın geleceğe etkisi	
Türkiye	3. Tema Duygularımı Taniyorum	Doğa sevgisi	Etkinlikler yoluyla doğa sevgisinin kazandırılması	159
Haydi Doğa Yürüyüşüne!	6. Tema Sağlıklı Yaşıyorum	Doğa sevgisi, çevreyi korumak	Metin ve metne ilişkin etkinlik soruları yoluyla doğa sevgisi kazandırmak, etkinlikler yoluyla çevreyi korumanın önemi	114

5. sınıf Türkçe ders kitabı incelendiğinde 4 tema içerisinde 7 farklı metinde ve bu metinlerin etkinlikleri içerisinde çevre ve çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmüştür. Çevreye ilişkin içerikler incelendiğinde doğrudan metnin içerisinde bulunmanın yanı sıra etkinlikler, görseller ve sorular yoluyla örtülü olarak çevreye ilişkin bilinç kazandırmanın amaçlandığı görülmektedir.

Tablo 2.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Çevre İle İlişkili Metinler

Metnin Başlığı	Teması	Çevreyle İlgili Konular	Verilen Mesaj	Sayfa No
Tarihi Eserleri ve Mutfağıyla Ünlü Kentimiz Hatay	1. Tema Milli Kültürümüz	Doğal yapı	Metin ve metne ilişkin etkinlikler yoluyla doğal çevrenin ekonomik etkinliklere etkisi	17
Türkiye'm (Dinleme Metni)	1. Tema Milli Kültürümüz	Çevreyi korumak, ülkemizin doğal yapısı	Şiire ilişkin hazırlık soruları ve görseller yardımıyla çevreyi korumanın önemi	34
Atatürk Çiçeği (Dinleme Metni)	2. Tema Milli Mücadele ve Atatürk	Çevreyi korumak, doğa sevgisi	Hazırlık sorular, dinleme metni ve etkinlikleri yoluyla çevreyi korumanın önemi ve doğa sevgisi kazandırmak	66
İklim Değişikliği	3. Tema Doğa ve Evren	Çevreyi korumak, sürdürülebilirlik, çevre farkındalığı	Metin ve metne ilişkin etkinlikler yoluyla doğayı korumanın önemi, metin ve etkinlikleri yoluyla çevre farkındalığı kazandırmak	76
Ardıç Ağacı İle Ardıç Kuşunun Öyküsü	3. Tema Doğa ve Evren	Çevre farkındalığı	Metin, metne ilişkin etkinlikler ve görseller yoluyla çevre farkındalığı kazandırmak	83
Gün Doğuyor	3. Tema Doğa ve Evren	Doğa sevgisi	Şiir ve şiire ilişkin etkinlikler yoluyla doğa sevgisi kazandırmak	92

Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, (2024), 1 (1), 16-29.
The Journal of Thematic Research in Educational Sciences, (2024), 1 (1), 16-29.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Parbat Dağı'nın Esrarı (Dinleme Metni)	3. Tema Doğa ve Evren	Çevreyi korumak	Metne ilişkin hazırlık bölümü ve metne ilişkin etkinlikler yoluyla çevreyi koruma bilinci kazandırmak	97
Bahar (Serbest Okuma Metni)	3. Tema Doğa ve Evren	Doğa sevgisi	Şiir yoluyla doğa sevgisi kazandırmak	103
İnsanla Güzel (Serbest Okuma Metni)	4. Tema Erdemler	Doğa sevgisi	Şiir yoluyla doğa sevgisi kazandırmak	131
Yılların Emeği	6. Tema Çocuk Dünyası	Çevreye uyum sağlamak	Metin yoluyla çevreye uyum sağlamanın önemi	167
Kentlerde Yaşayan Çocuklar da Oyun Oynamak İster (Serbest Okuma Metni)	6. Tema Çocuk Dünyası	Uygun çevreye duyulan özlem/istek	Metin ve metne ilişkin etkinlikler yoluyla çevreye duyulan özlemi/isteği belirtmek	195
Stresten Arındıran Hobi Doğa Yürüyüşü (Serbest Okuma Metni)	7. Tema Sağlık ve Spor	Doğayı korumak	Metin yoluyla doğayı korumanın önemi	228

6. sınıf Türkçe ders kitabı incelendiğinde 6 tema içerisinde 12 farklı metinde veya metne ilişkin etkinliklerde çevre ve çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmüştür. Bu metinler incelendiğinde metinlerin içerisinde konuya ilişkin bilgilere yer verilmesinin yanında etkinlikler ve sorular yoluyla örtülü olarak ta çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmektedir. Ayrıca tema sonu değerlendirme çalışmaları içerisinde de konuya ilişkin çeşitli sorular bulunduğu görülmüştür. Ayrıca 6. Sınıf Türkçe ders kitabında özellikle birçok farklı serbest okuma metninde çevreye ilişkin yapılarla yer verildiği görülmüştür.

Tablo 3.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Çevre İle İlişkili Metinler

Metnin Başlığı	Teması	Çevreyle İlgili Konular	Verilen Mesaj	Sayfa No
Jules Verne'den Geleceğe Dair	3. Tema Bilim ve Teknoloji	Doğayı korumak	Etkinlikler yoluyla doğayı korumanın önemi	84
Bilimin İçinde Doğa Var (Serbest Okuma Metni)	3. Tema Bilim ve Teknoloji	Çevrenin önemi, doğanın önemi	Metin yardımıyla çevre ve doğanın önemi, bilinç kazandırma	102
Üç Oğul	4. Tema Erdemler	Doğanın önemi, doğayı korumak	Metin, etkinlikler ve görseller yardımıyla doğanın öneminin ve doğayı koruma kavramlarının anlatılması	114

Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, (2024), 1 (1), 16-29.
The Journal of Thematic Research in Educational Sciences, (2024), 1 (1), 16-29.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Yanardağlar Misali	4. Tema Erdemler	Doğayı korumak	Görsellerden yararlanarak doğayı korumanın önemi	132
Kuşların Güzel Evi	6. Tema Doğa ve Evren	Çevreyi ve doğayı korumak, doğa sevgisi	Metin, etkinlikler ve görseller yardımıyla doğa ve çevreyi korumak kavramlarının aktarılması, metin, etkinlikler ve görseller yardımıyla doğa sevgisinin kazandırılması	176
Toprak	6. Tema Doğa ve Evren	Doğanın önemi	Şiir ve görseller yardımıyla doğanın öneminin kavratılması	182
Beyaz Gemi	6. Tema Doğa ve Evren	Doğayı ve çevreyi korumak, doğa sevgisi	Metin, etkinlikler ve görseller yardımıyla doğayı ve çevreyi korumak kavramlarının aktarılması, doğa sevgisinin aşılması	188
İnsanları da Küçültebilir misin?	6. Tema Doğa ve Evren	Geri dönüşümün önemi, doğayı korumak	Dinleme metni, etkinlikler ve görseller yardımıyla geri dönüşüm kavramının aktarılması, doğayı korumanın öneminin kavratılması	196
Anadolu'da Bahar (Serbest Okuma Metni)	6. Tema Doğa ve Evren	Doğa sevgisi	Metin ve görseller yardımıyla doğa sevgisi kazandırılması	200
Doğa Yürüyüşü	7. Tema Sağlık ve Spor	Doğayı korumak	Metin ve görseller yardımıyla doğayı korumanın öneminin aktarılması	212
Canım Arkadaşım	7. Tema Sağlık ve Spor	Doğa sevgisi	Metin ve görseller yardımıyla doğa sevgisinin aktarılması	218

7. sınıf Türkçe ders kitabı incelendiğinde 4 tema içerisinde 11 farklı metinde veya metne ilişkin etkinliklerde çevre ve çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmüştür. Bu metinler incelendiğinde metinlerin içerisinde konuya ilişkin bilgilere yer verilmesinin yanında etkinlikler ve sorular yoluyla örtülü olarak ta çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmektedir. Ayrıca 6. Temada tema sonu değerlendirme çalışmaları içerisinde de konuya ilişkin çeşitli sorular bulunduğu görülmüştür.

Tablo 4.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Çevre İle İlişkili Metinler

Metnin Başlığı	Teması	Çevreyle İlgili Konular	Verilen Mesaj	Sayfa No
----------------	--------	-------------------------	---------------	----------

Akkaya, N., Kara, D. S. ve Çıvğın, H. (2024). Ortaokul ders kitaplarında çevre içerikli metinlerin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, 1(1), 16-29.*

Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, (2024), 1 (1), 16-29.
The Journal of Thematic Research in Educational Sciences, (2024), 1 (1), 16-29.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Sayfa | 26

Tuzağa Düşen Ceylan	1. Tema Erdemler	Doğayı korumak, doğa sevgisi	Şiir yoluyla doğayı koruma bilinci ve doğa sevgisi kazandırmak	12
Kızıl Renkli Komşumuz	2. Tema Doğa ve Evren	Çevre bilinci	Etkinlikler yoluyla çevre bilinci kazandırmak	52
Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi	2. Tema Doğa ve Evren	Doğa sevgisi	Şiir yoluyla doğa sevgisi kazandırmak	60
Beyaz Diş	2. Tema Doğa ve Evren	Çevreyi korumak	Metin ve etkinlikler yoluyla çevreyi koruma bilinci kazandırmak	66
Son Kuşlar (Dinleme Metni)	2. Tema Doğa ve Evren	Doğayı korumak	Dinleme metni hazırlık soruları, metin ve etkinlikler yoluyla doğayı korumanın önemi	75
Kestane (Serbest Okuma Metni)	2. Tema Doğa ve Evren	Doğa sevgisi	Görseller yoluyla doğa sevgisi kazandırmak	79
Türkiye'm	3. Tema Milli Kültürümüz	Çevre bilinci, doğa sevgisi	Metin, etkinlikler ve görseller yoluyla çevre bilinci ve doğa sevgisi kazandırmak	98
Ergenekon Destanı	3. Tema Milli Kültürümüz	Doğadan yararlanmak	Metin ve etkinlikler yoluyla doğadan yararlanmanın önemi	104
Selimi Anarım	5. Tema Vatandaşlık	Çevre bilinci	Metin ve etkinlikler yoluyla çevre bilinci kazandırmak	162
Kurtla Köpek (Dinleme Metni)	5. Tema Vatandaşlık	Doğayı korumak	Metin ve etkinlikler yoluyla doğayı koruma bilinci kazandırmak	184
Lokman Hekim'in Masalı	6. Tema Sağlık ve Spor	Doğayı korumak, çevre bilinci	Görseller ve metin yoluyla Doğayı koruma ve çevre bilinci kazandırmak	210
Ressam İçin Zili Çalın	7. Tema Sanat	Çevre bilinci	Görseller yoluyla çevre bilinci kazandırmak	230
Bir Kış Öyküsü (Serbest Okuma Metni)	7. Tema Sanat	Doğa sevgisi	Metin yoluyla doğa sevgisi kazandırmak	255
Pastör'ün Savaşı	8. Tema Bilim ve Teknoloji	Doğadan yararlanmak	Metin, görseller ve etkinlikler yoluyla doğadan yararlanmanın önemi	282

8. sınıf Türkçe ders kitabı incelendiğinde 7 tema içerisinde 14 farklı metinde veya metinle ilgili etkinliklerde çevre ve çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmüştür. Bu metinler incelendiğinde metinlerin içerisinde konuya ilişkin bilgilere yer verilmesinin yanında etkinlikler ve sorular yoluyla örtülü olarak çevreye ilişkin konulara değinildiği görülmektedir. Ayrıca tema sonu değerlendirme çalışmaları içerisinde de konuya ilişkin çeşitli sorular bulunduğu görülmüştür.

Akkaya, N., Kara, D. S. ve Çıvğın, H. (2024). Ortaokul ders kitaplarında çevre içerikli metinlerin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, 1(1), 16-29.*

Tartışma ve Sonuç

Dünyaya gelen her bireyin ilk eğitim ortamı ailesidir. İkinci en önemli eğitim ortamı ise okullardır ve doğal çevreyle, toplumla ilgili ilk deneyler, uygulamalar, araştırmalar okulda başlar. Doğaya sevgi, saygı, çevre bilinci, çevre ahlakı ve ekolojik okur yazarlık için en hassas dönem temel eğitim dönemidir. Bu nedenle çevre eğitimi temel eğitim düzeyinde başlamalı, öğretim programları ve ders kitapları da bu doğrultuda hazırlanmalıdır (Tok vd., 2024).

Çevre eğitimi, her bireyin çevreyi anlamasını, tanımasını amaçlamaktadır. Bireylerin çevre açısından taşıdığı anlamları fark etmesini çevresine karşı sorumluluklarının bilincinde olmasını öğrenmeleri gerekmektedir. Bu durum çevre eğitimi ile sağlanmaktadır. Ortaokul Türkçe dersleri ve kullanılan ders kitapları eğitimin aktarılmasında bir araçtır.

Türkçe ders kitaplarında güncel konulara yer verilmiş, metinler aracılığıyla evrensel değerler kazandırılmaya çalışılmıştır. Programın genel amaçları derslerdeki metin kullanımı ile ilgili bilgi vermektedir. Metinler öğrencilerin duyu ve düşüncelerini geliştirmeli, bilinç ve farkındalık düzeylerini arttırmalı, hayal dünyalarını geliştirmelidir. Ek olarak farkındalık ve bilinç düzeyi artan bireyler çevresinde olup biten olaylara karşı daha duyarlı olmalıdır. Her şeyin farkında olan ve çevreye karşı duyarlı olmalarına katkı sağlamalıdır.

Öğrenciler Türkçe derslerindeki metinler aracılığıyla iyi/kötü, doğru/yanlış kavramlarını öğretmekle ve davranışlarını bunlara göre değiştirmektedir. Bu yüzden Türkçe ders kitaplarında kullanılan metinler birçok değer kazandırılmasında kaynak olarak kullanılmaktadır. Türkçe derslerindeki metinler, metinlerin etkinlikleri bu etkinliklerin hazırladığı ortam sayesinde değerlerin iletilmesinde önemli bir fırsat sunar. Türkçe derslerinin ana materyali olan ders kitaplarının çevreye duyarlı bireyler yetiştirme hususunda çevreyle ilişkili olan değerleri kazandırılması beklenir.

Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitapları Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan yeni müfredat çerçevesinde iki ayrı kitap şeklinde basılmıştır. Tema sayıları sekizden altıya düşürülmüştür. Çevre ve doğa olarak direk bir tema olmamasına rağmen çevre duyarlılığı sağlamaya, çevre bilinci kazandırmaya, doğayı korumaya yönelik değerler metinler içerisinde aktarılmaya çalışılmıştır. Toplamda 4 temada 7 metinde çevre konusu işlenmiştir. Metin etkinlikleri öğrencilerin bilinç oluşturmaya yönelik hazırlanmıştır. 6. sınıf Türkçe ders kitapları incelendiğinde 6 tema içerisinde toplam 12 metinde çevre ve çevreye ilişkin konuların işlendiği tespit edilmiştir. Bu metinlerle birlikte öğrencilere doğa sevgisi, çevreyi korumak, hayal edilen uygun görülen çevreye ilişkin istekler farkındalık yaratması açısından ele alınmıştır. 7. Sınıflarda 4 temada toplam 11 metinde çevreye ilişkin konular işlenmiştir. Ders kitabı içerisinde 6. Temanın tema sonu değerlendirme kısmında çevreye yönelik sorular öğrencilere yöneltilmiştir. 8. Sınıflarda 7 temada toplam 14 metinde çevre konusu işlenmiştir. 7. Sınıflarda olduğu gibi tema sonu değerlendirme çalışmalarında çevre bilincine yönelik sorularla değer kazanımı desteklenmiştir. Tüm kademelerde metinler yoluyla çevre bilinci kazandırılması amaçlanmıştır. Metinlerin dışında metinlere hazırlık soruları, metin içi etkinlikler, yazma çalışmaları, ders içi konuşma etkinlikleriyle de örtülü olarak çevre bilinci öğrencilere aktarılması amaçlanmıştır.

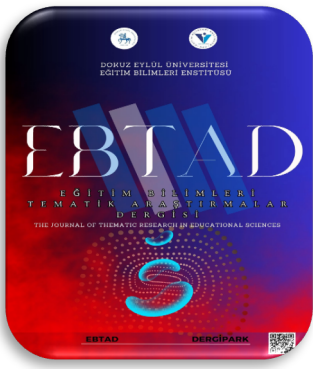

Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, (2024), 1 (1), 16-29.
The Journal of Thematic Research in Educational Sciences, (2024), 1 (1), 16-29.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Alanyazın incelendiğinde diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Susar Kırmızı (2014) çalışmasında 4. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki işlenen değerleri incelemiştir. “Doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık” değerinin dokuz ayrı metinde yer aldığını tespit etmiştir. Doğa sevgisi ve doğal çevreye duyarlılığın kitapta en çok yer alan değer olduğunu tespit etmiştir. Türkçe ders kitaplarında bu değerler başta olmak üzere birçok değer öğrencilere aktarılmasının önemsendiği sonucuna ulaşmıştır.

Özdemir (2010) çalışmasında doğa deneyimine dayalı çevre eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin çevrelere yönelik algı ve davranışlarına etkisini araştırmıştır. Araştırmada veri toplama için ölçek ve gözlem formu kullanılmıştır. Ek olarak öğrencilere öykü yazdırılmış ve bu öykülerin çözümlenmesi yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çevreye karşı sorumlu davranış eğilimlerinin arttığı belirlenmiştir.

Çevre insan yaşamı için oldukça önemli bir yere sahiptir. Çevre bilincinin kazandırılması da gelecek nesillere daha yaşanılabilir bir dünya bırakmanın temelidir. Bu temel insanı insan yapan özelliklerdendir. Bu noktada Türkçe ders kitapları çevre bilinci aşılama önemli birer faktördür. Hazırlanan ders kitaplarının da bu amaca başarılı bir biçimde hizmet ettiği görülmektedir. Güncellenen ders kitaplarının da benzer çerçevelerde hazırlanması oldukça değerlidir.

Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi, (2024), 1 (1), 16-29.
The Journal of Thematic Research in Educational Sciences, (2024), 1 (1), 16-29.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Kaynakça

- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2008). Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği. Resmi Gazete, 26939, 17 Temmuz 2008, 25 s.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, (2013). Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği. Resmi Gazete, 28784, 03 Ekim 2013, 16 s.
- Çolakoğlu, E. (2010). Haklar söyleminde Çevre Eğitiminin Yeri ve Türkiye’de Çevre Eğitiminin Anayasal Dayanakları. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 88, 151–171.
- Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı, 65/66, 2006/25.
- MEB (2006). İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: Talim Terbiye Başkanlığı.
- Özdemir, O. (2010). Doğa Deneyimine Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Çevrelerine Yönelik Algı ve Davranışlarına Etkisi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27(27), 125-138.
- Susar Kırmızı, F. (2014). 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alan Değerler. Değerler Eğitimi Dergisi, 12(27), 217-259.
- Tok, S., Çobanoğlu, E. O. ve Tok, M. (2024). İlkokul ve Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Çevre Bilinci Geliştirmesi Açısından İncelenmesi. Trakya Eğitim Dergisi, 14(2), 924-941. <https://doi.org/10.24315/tred.1400690>.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.